

HUGO RAU, ONTDEK DE WERELD EN HET NEDERLANDSTALIG BRUSSEL

Er zijn veel onderwerpen die binnen de Vlaamse beweging hevige discussies opwekken. De relatie tussen de hoofdstad van dit land en de Vlaamse Gemeenschap is er een van. Een interessant hoofdstuk uit het verhaal over Brussel en de Vlaamse beweging is dat van Ontdek de Wereld en Hugo Rau. Het recent geschonken en geïnventariseerde archief van Hugo Rau levert hiertoe een uitstekende bron.

In PVSJ te Brussel

„ONTDEK DE WERELD” nu ook s' middags

«Ontdek de wereld» ging te Brussel van start met een reeks middagvertoningen, bestemd voor bedienden, huisvrouwen, secretaressen, huisvrouwen administratoren, studenten en andere mensen die 's middags in de stad een uurtje vrij hebben.

Voortaan kunnen die dus gelmatige tijdstippen terecht het Paleis voor Schone Kunsten om van daaruit te reizen. «Ontdek de wereld» laat immers wereldreizen aan het woord, die een maakte film met commentaren geleiden.

Speciale voorstelling op 8 december

Mechelaars ontdekken de wereld

Op 8 december 1977 om 20 u. heeft in de nieuwe stadsfeestzaal aan de Botermarkt te Mechelen een speciale voorstelling van «Ontdek de Wereld» plaats met als thema «Mechelaars ontdekken de wereld». Deze avond wordt georganiseerd door de Mechelse smallfilmclub «Mafia» (Mechelse Amateur Filmers in Actie).

blijvend inlichtingen te verschaffen.

TOEKOMST
Naar gelang van de resultaten van dit experiment zal

Na de aanstelling van Rau en De Roose breidde het aanbod van Ontdek de Wereld uit en groeide de belangstelling. [ADVN, D20412(3/1)]

De oprichting van de Exploration du Monde en Ontdek de Wereld
In 1950 startte Exploration du Monde onder de vleugels van de Association pour la Diffusion Artistique et Culturelle in wat vandaag Bozar en toen het Paleis voor Schone Kunsten in Brussel heette. Exploration du Monde toonde reisfilms, begeleid met voordrachten en commentaar van de cineasten-explorators. De activiteiten waren een groot succes en de vraag naar een gelijkaardig Nederlandstalig initiatief bleef niet uit. Zeker toen de activiteiten van Exploration du Monde zich over het hele land verspreidde, inclusief de voornaams Vlaamse steden, werd de roep luider. In 1952 startte men daarom met Ontdek de Wereld. Aanvankelijk bleef het beperkt tot een Nederlandstalige introductie bij Franstalige films, maar nadien kwam ook het werk van Vlaamse explorators aan bod. Ontdek de Wereld bleef desalniettemin nog lange tijd functioneren als weinig verzelfstandigde pendant van Exploration du Monde. Dit begon te veranderen bij de deeltijdse aanstelling van Hugo Rau in 1967 als beheerder van Ontdek de Wereld.

Hugo Rau en Marjet De Roose, de dragende krachten van Ontdek de Wereld, samen op een evenement. [ADVN, VFB1648/1]

Rau maakte verslagen van gesprekken met collega's en bewindvoerders. Zo documenteerde hij nauwgezet de gang van zaken. [ADV N, D20413(1/1)]

In 1968 werd de aanstelling voltijds en later vervoegde ook Marjet De Roose het team. Deze ontwikkeling resulteerde in gestegen kwaliteit, meer voorstellingen en bovendien een groeiende belangstelling.

ch is Ontdek de Wereld geen rimpelloos succesverhaal. De werking werd getekend door een moeizame relatie tussen Rau en de beheerders, wederzijds wantrouwen, schendingen van de taalwetten, de nefaste werksfeer in het Paleis voor Schone Kunsten voor Vlamingen, communautaire spanningen en twisten over de financiële situatie en de subsidiegelden. Rau legde het vast in talloze nota's en in neergeschreven verslagen van gesprekken met collega's en beheerders.

De moeilijke situatie in het Paleis voor Schone Kunsten zorgde ook binnen Ontdek de Wereld voor problemen. In 1975 groepeerden verschillende cineasten zich onder de naam Vlaamse Explorators. Ze wensten niet langer in het 'franskiljonse' milieu van het Paleis voor Schone Kunsten te werken en wilden dat Ontdek de Wereld het Brusselse Paleis verliet. Directeur Rau zag dit echter niet zitten: "dan valt een brok Vlaamse aanwezigheid in Brussel weg. Dan trekken wij ons terug en zijn we deserteurs". Rau erkende zelf dat het gemakkelijker zou zijn om elders de werking te ontplooien, maar dat zou volgens hem geen vooruitgang betekenen. Rau was van mening dat er gestreden moest worden voor Nederlandstalige activiteiten in Brussel en het Paleis voor Schone Kunsten. Hij erkende de moeizame werking, maar achtte het noodzakelijk.

Hulp van buitenaf

Rau stond zeker niet alleen in de strijd rond Ontdek de Wereld. Verschillende personen en organisaties lieten zich meermaals gelden. Ten eerste is er de Werkgroep Taalgebruik van het Algemeen-Nederlands Verbond (ANV). Zij stelde zich in deze en andere casussen op als een soort waakhond voor wantoestanden en overtredingen op het vlak van taalgebruik. Etienne Wieme (ook bekend als voorzitter van het Vlaams Komitee voor Brussel van 1983 tot 1990) was er de zeer ijverige voorzitter van. Hij stuurde meerdere brieven naar volks-

Vor Hoek in zijn bouboos meesig 11 aug '76
te 11 n

VH = Arty manipuleert met de
cijfers van zijn jaarbilans. Van
Dudenhone heeft ontdekt, dat
hij zorgde dat Exploration
minder minst wachte om te
kunnen terugkeeren, dat Het Koninklijk
Circus in onenicht was. Hij
(Arty) houdt immers vroeger gezegd
dat het circus een goede naam kon
zijn voor de VACV, alhoewel zijn
beheerders het hem hadden afgeroepen.
Om nu te terugkeeren, dat hij (Arty)
toch gelijk had - al was dat niet
maar - was Exploration su
woude zo gezegd achteruit gezoven,
terwijl in werkelijkheid het circus veel
verlies had gelaten
(commentaar H.R. - omdat de inkomsten
van Exploration slecht waren, benoemde
VH vroeger dat een overdracht
naar Wink Ed M. de andere
mening van Exploration)

vertegenwoordigers, de Nederlandse Commissie voor de Cultuur, de pers en het Vast Comité voor Taaltoezicht, maar hij bereidde ook parlementaire vragen voor en werkte samen met Rau om de taalsituatie te verbeteren. Ondanks de constructieve samenwerking eiste Wieme bij Rau, geregeld op tamelijk felle manier, duidelijkheid over de situatie en verandering. Het toont aan hoe gedreven Wieme te werk ging. Zo schreef hij na incidenten onder andere: "als U ons geen klaar en duidelijk antwoord verstrekt, zullen we nodige wettige maatregelen nemen". De werkgroep vergaarde informatie, klaagde aan, probeerde de problemen in het openbaar te brengen en voerde de druk op om veranderingen door te voeren.

**Geen „Exploration
du Monde” te Antwerpen
Voorstelling verstoord**

**Des extrémistes flamingants
manifestent au zoo d'Anvers**

**TAK protesteert tegen
„Exploration du monde”**

PRIKAKTIE TE BRUSSEL

**TAK eist 80 miljoen voor
Brusselse Kultuurkommissie**

**Betogers tegen
Franstalige Voordrachten
te Gent vrijgesproken**

TAK was zeer actief tegen de voorstellingen van Exploration du Monde in Vlaanderen en saboteerde waar mogelijk om de organisatie te verstoren en het probleem onder de aandacht te brengen. Tegelijkertijd streed het mee voor de belangen van de Nederlandstalige cultuur in Brussel. [ADV N, D20415(4/7)]

Ten tweede zijn er de acties van de Vlaamse Militanten Orde (VMO) en voornamelijk het Taal Aktie Komitee (TAK), die de Franstalige voorstellingen van Exploration du Monde in Vlaanderen saboteerden. Twee voorbeelden zijn de verstoorde voorstellingen in de Antwerpse dierentuin in 1972 en in de Gentse Opera in 1973. Strijdmiddelen waren toespraken, borden, maar ook het uitschakelen van de elektriciteit of het werpen van voetzoekers. Een belangrijke figuur in deze TAK-acties was Raymond Babylon. Hoewel ze publieke aandacht genereerden, maakten ze het intern niet altijd gemakkelijker voor Rau. Beheerder Jozef Van Hoeck dreigde zelfs met het einde van Ontdek de Wereld als het nog eens tot incidenten kwam bij een voorstelling in Antwerpen. Rau zou de bewuste nota gebruiken bij zijn pleidooi tegen zijn ontslag in 1977.

Beheerder Jozef Van Hoeck dreigde in deze nota met het opdoeken van Ontdek de Wereld bij nieuwe incidenten rond Exploration du Monde in Vlaanderen. [ADV N, D20415(4/5)]

Ten derde was er het Komitee Paleis voor Schone Kunsten. In dit comité zetelden, op initiatief van Etienne Wieme, vier parlementairen die de situatie in het Paleis aankaartten. Belangrijkste naam in het comité was Willy Kuijpers. Zijn aanwezigheid en parlementair netwerk gaven het comité het nodige gewicht, onder andere bij de oprichting van Ontdek de Wereld als zelfstandige vzw met burelen in de Anderlechtse Veeweidestraat (in de kantoren van de Centrale van het Brusselse Amateurtoneel). Het was ook vooral hij die het weerwerk leverde. Het comité stelde onder andere parlementaire

vragen en pleitte voor het terugdraaien van het ontslag van Hugo Rau en Marjet De Roose in 1977.

Het ontslag en het vervolg Rau schetste zelf drie opties voor de Vlaming in het Paleis voor Schone Kunsten: het treffen van compromissen waarbij toegevingen gedaan werden aan de Franstaligen, zich laten kleineren en pesten zonder reactie of weerstand te bieden en

29 oktober 1974

NOTA VOOR DE HEER RAU

Indien zich incidenten voordoen naar aanleiding van de franstalige voordrachten van "Ontdek de Wereld" in het vlaamse landsgedeelte en meer bijzonder te Antwerpen in zaal Elckerlyck, zal ik mij, tot mijn spijt, verplicht zien de Raad van Beheer van de V.A.C.V. te verzoeken een einde te stellen aan de activiteit Ontdek de Wereld.

Dit zou het einde betekenen van 70 franstalige maar ook van 500 nederlandstalige voordrachten van Ontdek de Wereld.

J. VAN HOECK.

vroeg of laat om drogredekenen aan de deur te worden gezet. Dat zijn dienstverband zou eindigen in een ontslag verbaast dus allerminst. Het archief bevat er een lijvig dossier over.

Zijn ontslag zou echter niet het einde van Ontdek de Wereld betekenen. Het Komitee ijverde voor het terugschroeven van het besluit en toen dat niet lukte, werd werk

maakt van de oprichting van een zelfstandige vzw die een gelijkaardige werking zou ontplooiën. Het eerste seizoen van de vzw begon op 1 oktober 1978, met Hugo Rau als "Hoofd van Dienst". De werking verliep echter allesbehalve vlot, zoals ook door Rau zelf uiteengezet in zijn nota *Diagnose van de Toestand*. Bij de analyse van de ontplooiende activiteiten noteerde hij dan ook dat er niet veel reden voor optimisme was. Volgens Rau was er te weinig coördinatie, zeker nadat de Raad van Bestuur in april 1979 besliste dat er geen "Hoofd van Dienst" meer zou zijn. Wat zeker ook mee-speelde, was de concurrentie van de Vlaamse Explorators. Ook de nieuwe locatie en het verlies van de overvleugeling door het Paleis voor Schone Kunsten speelden een rol. Naast heel wat moeilijkheden biedt een dergelijke moeder-organisatie ook zichtbaarheid en logistieke voordelen.

De werkzaamheden van Rau bij de vzw werden in september 1979 gestopt. Na de Vlaamse aanwezigheid in Brussel, zou Hugo Rau de landgrens oversteken en als stafmedewerker van het net opgerichte De Brakke Grond de Vlaamse cultuur in Amsterdam gaan vertegenwoordigen. Rau werkte er vanaf het ontstaan van het Vlaamse cultuurhuis tot aan zijn pensioen. De Brakke Grond viert dit jaar haar 40-jarige bestaan.

Nederlandstalig cultuuraanbod in de hoofdstad Hugo Rau en Marjet De Roose waren werkzaam bij Ontdek de Wereld in een moeilijke periode voor de Nederlandstalige culturele aanwezigheid in Brussel. Het waren de eerste jaren van de uitbouw en de stijgende reputatie, met de manifestatie van vele belangwekkende culturele huizen en spelers. Achteraf lijken de gepresterde verwezenlijkingen soms vanzelfsprekend, maar dat

Rau, De Roose en hun medestanders legden zich niet zomaar neer bij het ontslag in 1977. In verschillende nota's probeerden ze de beheerders tevergeefs op andere gedachten te brengen. [ADV, D20415(2/1)-(3/1)]

Moesten Rau en De Roose ontslagen worden ?

"Bezuiniging" als drogredeken

1) De financiële toestand van Ontdek de Wereld is gezond.

Op 11 oktober 1976 te 11u8 zei dhr Van Hoeck, Afgevaardigde beheerder van het Kunst- en Cultuurverbond, in zijn kantoor woordelijk tot dhr Rau, Directeur van Ontdek de Wereld :

"Ik meen dat het beter zal zijn van Ontdek de Wereld een aparte v.z.w. te maken onder leiding van een afgevaardigd beheerder, die uit de Nederlandse Cultuurcommissie zou komen. Ontdek de Wereld boekt te goede cijfers om daarmee subsidie te kunnen aanvragen".

Goede cijfers

Hoe werden die "goede cijfers" verkregen ?

1) Het resultaat van het dienstjaar 1975-1976 vertoont een batig saldo van	926.000 fr
2) Zowel de Provincie Brabant als het Ministerie van Nederlandse Cultuur en de Nederlandse Cultuurcommissie verlenen toelagen. Wanneer men nu weet dat meer dan 80 % van de activiteiten van het Kunst- en Cultuurverbond worden gevormd door Ontdek de Wereld, is het wel vanzelfsprekend, dat van dit totale subsidiebedrag ook minstens 80% voor Ontdek de Wereld zou zijn, dus	350.000 fr 2.300.000 fr 200.000 fr 2.850.000 fr 2.280.000 fr
3) Het is echter van zeer groot belang te weten dat dhr Rau uitdrukkelijk werd beloofd, dat ook de winst van de franstalige voorstellingen in Vlaanderen zou worden geboekt op de rekening van Ontdek de Wereld. Het gaat om een jaarlijks bedrag van minimum	1.000.000 fr

Algemene onkosten

Hoever staat het nu met de algemene onkosten ? Hierover zegt dhr Rau : "Herhaaldelijk heb ik over dit thema gesproken met dhr Van Hoeck. Steeds weer werd mij uitdrukkelijk gezegd, dat ik daar nooit verantwoordelijk voor kon gesteld worden, omdat daarin o.a. worden opgenomen :

- een vergoeding voor de prestaties van dhr Van Hoeck, en het loon van twee bedienden, die door dhr Van Hoeck werden aangeworven
- een forfaitair bedrag voor de boekhouding.

Woordelijk zegde dhr Van Hoeck mij op 2 december 1976 te 16u20 :
Ge bent alleen verantwoordelijk voor de directe inkomsten en uitgaven. Niet voor de algemene onkosten, want daar zitten vergoedingen en lonen in die ge niet gevraagd hebt".

.../..

**T A A L
A K T I E
K O M I T E E**

B E T O G I N G
Z O N D A G 28 M A A R T 1976
B R U S S E L

T I N D E M A N S : P A S D E W E T T O E !

VERZAMELEN: Brussel, Arduinkaai (KVS) om 11u.

INLICHTINGEN: TAK, De Pintelaan 311 9000 Gent
Tel. 091/21.32.06

zijn ze allerminst. Het opeisen van een plek verloopt zelden zonder fricties en reacties. Zo ook bij de Vlaamse aanwezigheid in Brussel. Er was veel in beweging, maar alles was nog pril en het waren de jaren van het Front démocratique des francophones (FDF) en hun virulente anti-Vlaamse ingesteldheid. De toepassing van de taalwetten liep om het zacht uit te drukken nog niet van een leien dakje en werd ook hevig gecontesteerd door Franstalig Brussel met het FDF

De jaren 70 waren broeierige jaren voor Vlaams Brussel. De Nederlandstalige structuren groeiden, maar de tegenreactie was niet mals. 1976 was bijvoorbeeld het jaar waarin de Schaarbeekse lokettenkwesie tot een kookpunt kwam. TAK was alomtegenwoordig met protesten. Drie maanden na deze betoging bond burgemeester Nols in. [ADV N, VAFA1046]

nadrukkelijk voorop. Moedwillige schendingen waren niet vreemd en ook in officieel tweetalige instellingen als het Paleis voor Schone Kunsten was het niet altijd eenvoudig werken.

Ondanks deze moeilijkheden ontwikkelde Ontdek de Wereld een succesvolle en gesmaakte werking en ging Rau, zoals eerder aangehaald, niet in op de heraansluitingsvoorwaarde van de Vlaamse Explorators omdat deze inhield dat het Paleis voor Schone Kunsten en daarmee misschien Brussel verlaten werd. Het was moeilijk werken, maar de inspanning moest geleverd worden. Een inspanning waar Rau en De Roose hoegenaamd niet alleen voor stonden. Vanaf de jaren 1970 kreeg het Vlaamse sociaal-cultureel verenigingsleven in Brussel namelijk een aanzienlijke impuls. Structuren, organisaties en actoren manifesteerden zich met succes en een nieuwe dynamiek met een toegenomen zelfbewustzijn tekende zich af. In 1972 was er bijvoorbeeld de oprichting van de Nederlandse Commissie voor de Cultuur (NCC), het overheidsorgaan dat de uitbouw van het verenigingsleven coördineerde en (financieel) ondersteunde. Er was bovendien onder meer de oprichting van de Centrale van het Brusselse Amateurtoneel in 1973, het Karel Bultfonds in 1975, de Openbare Hoofdstedelijke Bibliotheek in 1976, de organisatie van Mallemunt in de jaren 70, de eerste editie van het Kaaitheater als theaterfestival in 1977 en de aankoop van de Ancienne Belgique door staatssecretaris Vic Anceaux in 1977. Maar bijvoorbeeld ook het Eerste Congres van de Brusselse Vlamingen, dat de verbetering van de levenskwaliteit van de Vlaming in Brussel vooropstelde, vond in deze periode plaats. En zo kunnen we nog wel even doorgaan. De resultaten van deze inspanningen zijn er nu nog. Met een beetje epidemiologisch geluk kunnen we binnenkort weer van die zeer rijke en levende erfenis genieten. [JENS BERTELS]

Bronnen bij deze bijdrage:

Archief Hugo Rau (BE ADVN AC690); S. De Parmentier, *Vereniging en identiteit: De opbouw van een Nederlandstalig sociaal-cultureel netwerk te Brussel (1960-1986)*, Brussel, 1988; A. Mares, *Contact- en Cultuurcentrum Brussel (CCC)*, 2021, op: <https://nevb.be>.